

Compare the Attitudes of Elites in the City of Herat Regarding the Policies of Iran, Pakistan and India Towards Afghanistan

Eiraj Qaderi¹ | Vahid Sinaee^{2✉} | Hamid Masoudi³

1. M.A. in International Relations, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

2. Corresponding Author: Associate Professor of Political Science Dept, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.
Email: sinaee@um.ac.ir

3. Assistant Professor of Sociology Dept, University of Birjand, Birjand, Iran.

Article history: Received 20 February 2023;

Received in revised form 8 January 2024;

Accepted 17 January 2024

Published 30 March 2025

Abstract

The aim of the current research is to compare the perspectives of elites in the city of Herat regarding the policies of Iran, Pakistan, and India in the dimensions of security, politics, economy, society, culture, and religion towards Afghanistan. This research is both practical and analytical in terms of its objective and, methodologically, it adopts a survey approach. The research population comprises elites in the city of Herat, and using the Cochran formula, a sample size of 360 individuals was selected through stratified random sampling method. The findings of the research indicate that, overall and in all dimensions, elites in the city of Herat hold a more favorable attitude towards India's policies towards Afghanistan compared to the policies of Iran and Pakistan. Furthermore, the research findings suggest that, specifically, the elite's perspectives towards security policies rank India, Iran, and Pakistan in order; political strategies rank India, Iran, and Pakistan respectively; economic policies rank India, Iran, and Pakistan respectively; religious policies rank India, Pakistan, and Iran respectively; cultural policies rank India, Pakistan, and Iran respectively; and social policies rank India, Iran, and Pakistan respectively as more favorable.

Keywords: Political elites, perspective, Afghanistan, Iran, Pakistan, India

1. Introduction

When discussing Afghanistan's foreign policy dynamics, the often-overlooked aspect by researchers is the perspective of Afghan elites regarding neighboring countries' policies towards their nation. This study focuses on Herat's elite perspectives on Iran's, Pakistan's, and India's policies towards Afghanistan. Understanding these viewpoints can significantly impact Afghanistan's foreign policy. The primary hypothesis suggests differences in elite perceptions, while secondary hypotheses propose varied perspectives on security, politics, economics, religion, culture, and social policies of these three countries towards Afghanistan. This exploration aims to enhance mutual comprehension among Iran, Pakistan, India, and Afghanistan.

1.1. Detailed Research Methodology

The study, conducted in 2020-2021 in Herat city, Afghanistan, engaged 4079 elites, including governmental officials, intellectuals, scholars, and social figures. Utilizing a sample size of 360, a researcher-built questionnaire assessed elites' perspectives on Iran, Pakistan, and India's policies towards Afghanistan. The questionnaire comprised demographic queries and seven dimensions on elite attitudes towards these policies. The analysis, performed via SPSS software, employed descriptive statistics and factor analysis, demonstrating the reliability and validity of the research variables.

2. Discussion

The elites in Herat exhibit varying perspectives towards Iran, Pakistan, and India's policies concerning Afghanistan. They favor India's involvement due to its substantial aid despite lacking cultural proximity or a shared border. Iran criticizes foreign military presence and uses migrants as leverage, while Pakistan tends to pursue its regional interests and supports religious schools in Afghanistan. These factors lead to a less positive view of Pakistan and Iran's policies compared to India. Additionally, regarding security policies, elites view Iran and Pakistan's strategies with more skepticism than India's, attributing this to concerns about destabilization efforts in Afghanistan and doubts about ensuring the country's stability and peace. This hierarchy of trust aligns with the distance from Afghanistan, terrorist activities in Pakistan, and Iran's challenges with foreign forces in Afghanistan.

Based on the results of the second subsidiary hypothesis test, elites in Herat hold differing views regarding the political strategies of Iran, Pakistan, and India towards Afghanistan. They exhibit a more favorable attitude towards India's policies compared to Iran and Pakistan. This perspective stems from their perception of these countries' policies, especially Iran's increased use of Afghan migrants as a pressure tool on the Afghan government and Pakistan's greater use of Afghanistan to secure its regional and international interests. Additionally, as per the outcomes of the third subsidiary hypothesis test, elites view India's economic policies more positively in comparison to Iran and Pakistan. They believe that economic cooperation and trade with these three countries can contribute to Afghanistan's economic development, although they are skeptical about these countries' intentions, perceiving their involvement as seeking political influence through economic engagement. These findings align with research indicating India's strategic interest and economic investments in Afghanistan.

Based on the results of the fourth subsidiary hypothesis test, elites in Herat hold different views regarding the religious policies of Iran, Pakistan, and India towards Afghanistan. They have a more positive attitude towards India's religious policies compared to Pakistan and Iran. The elites believe that Iran and Pakistan's support for religious groups close to them could lead to religious division and instability in Afghanistan. Contrary to a previous study, they do not view Iran's religious policies positively, disagreeing with the notion that 66% of the sampled population holds a positive attitude towards Iran's religious policies in Afghanistan. Furthermore, as per the outcomes of the fifth subsidiary hypothesis test, elites' perspectives on the cultural policies of Iran, Pakistan, and India towards Afghanistan differ. They view India's cultural policies more favorably compared to Pakistan and Iran. The elites believe that Iran and Pakistan's cultural policies have jeopardized the administrative and social status of Afghans showing interest in these countries, perceiving efforts by Iran and Pakistan to exert cultural influence in Afghanistan through their media as problematic.

Moreover, based on the results of the sixth subsidiary hypothesis test, elites in Herat have distinct views regarding the social policies of Iran, Pakistan, and India towards Afghanistan. They hold a more positive attitude towards India's social policies compared to Pakistan and Iran. Despite acknowledging the disdainful attitudes of certain governmental institutions in Iran and Pakistan towards Afghan people, the elites separate their perceptions of these governments from their feelings towards the nations themselves. They believe that Afghan citizens' marriages with citizens of these countries have positively influenced mutual relationships.

3. Conclusion

Elites in Herat, a city neighboring Iran with an 80% Farsi-speaking population, tend to view India more favorably than Iran across various dimensions. While their perception of Iran ranks after India but before Pakistan in some aspects, it falls behind Pakistan in cultural and religious dimensions. This could stem from Iran's one-sided support for Shiite groups in a predominantly Sunni city or its perceived cultural dominance. These findings serve as a warning, signaling a need to reconsider policies to enhance Iran's image among Herat's public and elites, crucially impacting Afghanistan. If these elites represent the broader Afghan elite populace, the concerns might be even more pronounced.

4. References:

- Ansari, F. (2018). **History of Herat, first edition**, Kabul: Andisheh Foundation Publications.
- Asad. (2016). what happened to the five rings of foreign policy? **Hasht-e Subh newspaper**, 7 Asad (August).
- Cheganizadeh, Gh.A. (2017). **Afghan elites' perception of the Islamic Republic of Iran**, first edition, Kabul: Institute of Strategic Studies of Afghanistan.
- Delnik, T., Nishchal N.P. (2012). **towards effective cooperation in South Asia**, translated by Seyed Mehdi Manadi, first edition, Kabul: Center for Strategic Studies of the Ministry of Foreign Affairs.
- Haqpanah, J., Rahimi, M. (2011). **Geopolitics of Afghanistan and regional developments in West Asia**, first edition, Tehran: Imam Sadiq University Press.
- Irfan, D., Irfan, A. (2017). **Surveying the characteristics of the political culture of Herat citizens**, first edition, Kabul: Institute of Strategic Studies of Afghanistan.
- Khosravi, A., Mirmohammadi, M. (2013). **An Introduction to Foreign Policy Analysis**, Tehran: Strategic Studies Research Institute Publications.
- Kobalkova, V. (2013). **Foreign Policy in the Construction World**, translated by: Mehdi Mirmohammadi and Alireza Khosravi, Tehran: Strategic Studies Research Center Publications.
- Marsh, D., Stoker, J. (2018). **Method and Theory in Political Science**, translated by Dr. Amir Mohammad Haji Yousefi, 5th edition, Tehran: Research Center for Strategic Studies.
- Mills, C.W. (1956). **The Power Elite**. New York: Oxford University Press.
- Pareto, V. (1966). **Sociological Writings**. London: Pall Mall.
- Qavam, S.A.A. (2014). **international relations; Theories and approaches**, 10th edition, Tehran: Samt.
- Rabbani, R., Ansari, E. (2006). **Sociology of strata and social inequalities**, Isfahan, Isfahan University.
- Shafiei, N., Faraji Nasiri, Sh., Motaqi, A. (2013). India's approach to Afghanistan after September 11, 2001 (with a view to Iran), **Geopolitics Quarterly**, 8(2): 125-152.
- Tamanna, F. (2014). **Afghanistan's foreign policy in the sphere of regional cooperation**, first volume. First edition, Kabul: Center for Strategic Studies of the Ministry of Foreign Affairs.
- Tamanna, F. (2016) Herat; A jewel that drives a ring, **Hasht Sobh newspaper**, 8 Mizan (Mehr) 2016.

Cite this article: Qaderi, E., Sinaee, V., Masoudi, H. (2025). Compare the Attitudes of Elites in the City of Herat Regarding the Policies of Iran, Pakistan and India Towards Afghanistan. *Journal of Subcontinent Researches*, 17(48), 197-212. DOI: [10.22111/jsr.2024.44906.2326](https://doi.org/10.22111/jsr.2024.44906.2326)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقایسه نگرش نخبگان شهر هرات نسبت به سیاست‌های ایران، پاکستان و هند در قبال افغانستان

ایرج قادری^۱ | وحید سینائی^۲ | حمید مسعودی^۳

۱. کارشناس ارشد روابط بین‌الملل، دانشگاه فردوسی، مشهد، ایران.

۲. نویسنده مسئول: دانشیار علوم سیاسی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران، ایمیل: sinaee@um.ac.ir

۳. استادیار جامعه‌شناسی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران

چکیده

پژوهش حاضر به مقایسه نگرش نخبگان شهر هرات نسبت به سیاست‌های ایران، پاکستان و هند در قبال افغانستان، در ابعاد امنیتی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و مذهبی می‌پردازد. این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و تحلیلی بوده و از لحاظ روش اجرا، پیمایشی است. جامعه آماری آن را نخبگان شهر هرات تشکیل می‌دهند. با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران، ۳۶۰ نفر به عنوان حجم نمونه و به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که نخبگان شهر هرات به طور کلی، سیاست‌های هند در قبال افغانستان را مطلوب‌تر از سیاست‌های ایران و پاکستان ارزیابی می‌کنند. همچنین، یافته‌های تحقیق به صورت جزئی نشان می‌دهد که در زمینه سیاست‌های امنیتی، اقتصادی و اجتماعی و نیز خط‌مشی‌های سیاسی، نخبگان هرات به ترتیب هند، ایران و پاکستان را ترجیح داده و در سیاست‌های مذهبی و فرهنگی، به ترتیب هند، پاکستان و ایران را ترجیح می‌دهند.

واژه‌های کلیدی: نخبگان سیاسی، نگرش، افغانستان، ایران، پاکستان، هند

۱- مقدمه

عوامل مهمی همچون موقعیت جغرافیایی مرکزی در آسیا، واقع شدن در معبر اصلی ترانزیتی و قرار گرفتن در محور فرصت‌ها و تهدیدهای امنیتی، افغانستان را به کشور مهمی در قلب آسیا تبدیل کرده است؛ از این رو تشخیص عوامل اثرگذار بر سیاست خارجی این کشور در قبال کشورهای هم‌جوار و قدرت‌های منطقه‌ای -به ویژه سه کشور ایران، پاکستان و هند- حائز اهمیت فراوان است (دیلنیک و همکاران، ۱۳۹۲: ۹۰). در سیاست خارجی افغانستان، این سه کشور از جایگاه بسیار مهمی برخوردار هستند. دستگاه سیاست‌گذاری افغانستان نیز با توجه به ویژگی‌های ژئوپلیتیکی کشور و الزامات روابط دوجانبه پایدار، ناگزیر است که عوامل مؤثر بر مناسبات خود با این کشورها را به دقت مورد بررسی و تحلیل قرار دهد (حق‌پناه، ۱۳۹۰: ۱۴۸-۱۴۷).

شهر هرات افغانستان، به دلیل وسعت جغرافیایی، موقعیت استراتژیک و هم‌جواری با ایران و ترکمنستان، همراه با وجود دو گذرگاه مرزی «اسلام‌قلعه» و «تورغوندی» که به عنوان دروازه‌های ارتباطی این کشور با جهان بیرون شناخته می‌شوند، از اهمیت بالایی برخوردار است. این شهر با دارا بودن پتانسیل‌های اقتصادی فراوان، جاذبه‌های اجتماعی-فرهنگی و زمین‌های

مطالعات شبه‌قاره، دوره ۱۷، شماره ۴۸، ۱۴۰۴، صص ۱۹۷-۲۱۲.

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۱/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۲۷

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۲/۱۰/۱۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۲/۰۱

استاد: قادری، ایرج؛ سینائی، وحید؛ مسعودی، حمید. (۱۴۰۴). مقایسه نگرش نخبگان شهر هرات نسبت به سیاست‌های ایران، پاکستان و هند در

قبال افغانستان. مطالعات شبه‌قاره، ۱۷(۴۸)، ۱۹۷-۲۱۲.

DOI: [10.22111/jsr.2024.44906.2326](https://doi.org/10.22111/jsr.2024.44906.2326)

ناشر: دانشگاه سیستان و بلوچستان

© قادری، ایرج؛ سینائی، وحید؛ مسعودی، حمید.

هموار و حاصلخیز، موتور محرک اقتصاد افغانستان محسوب می‌شود. علاوه بر این، هرات به‌عنوان محل استقرار شمار زیادی از تولیدکنندگان، صنعت‌گران، واردکنندگان و صادرکنندگان از سراسر کشور، سهم قابل توجهی در تأمین عواید ملی افغانستان دارد (انصاری، ۱۳۹۸: ۴۴۰-۴۳۸).

در طول تاریخ معاصر، هرات همواره نقشی محوری در سیاست، اقتصاد، اجتماع و فرهنگ افغانستان ایفا کرده است. این شهر که دومین شهر بزرگ کشور به‌شمار می‌آید، در سطح ملی به‌عنوان «پایتخت اقتصادی و فرهنگی» شناخته شده و در پویایی و غنای تمدنی افغانستان جایگاه ویژه‌ای داشته است (عرفان و عرفان، ۱۳۹۷: ۶-۷).

ولایت هرات دارای یکی از فعال‌ترین شبکه‌های جامعه مدنی در افغانستان بوده و در چهار دوره انتخابات ریاست جمهوری، بیشترین میزان مشارکت سیاسی را داشته است (عرفان و عرفان، ۱۳۹۷: ۷). همچنین در مقایسه با سایر ولایت‌ها کشور، نرخ باسوادی در هرات بالا بوده و نیروهای مجرب و متخصص فراوانی دارد. بیشتر نظریه‌پردازان سیاست افغانستان نیز متعلق به این ولایت هستند (تمنا، ۱۳۹۶: ۳-۲) که این امر به‌واسطه نقش گفتمان‌ساز هرات در سطح ملی با میزبانی حجم قابل ملاحظه‌ای از برنامه‌های علمی-آکادمیک کشور در این ولایت صورت پذیرفته است. از میان چنین برنامه‌هایی، می‌توان به کنفرانس بین‌المللی «گفتگوهای امنیتی هرات» اشاره کرد که سالانه با حضور جمع کثیری از مقامات ارشد دولتی، دیپلمات‌ها، نمایندگان سازمان‌های بین‌المللی و کارشناسان کشورهای منطقه و جهان برگزار می‌شود و هدف آن ارائه راه‌حل علمی و کارشناسانه به نیازهای امنیتی افغانستان و کشورهای منطقه است.

افغانستان و ایران با بیش از ۹۰۰ کیلومتر مرز مشترک، از دیرباز در یک حوزه واحد تاریخی و تمدنی قرار داشته‌اند و میراث فرهنگی دو کشور، اشتراکات فراوانی را دارا است (چگنی‌زاده، ۱۳۹۷: ۷). کشور پاکستان نیز با حدود ۲۴۳۰ کیلومتر مرز مشترک، پیوندهای قومی، تاریخی، اجتماعی و فرهنگی عمیقی با افغانستان دارد. هند مرز مشترکی با افغانستان ندارد؛ اما همانند پاکستان، دارای پیوندها و اشتراکات ریشه‌داری با این کشور بوده و به‌دلیل حضور پررنگ منطقه‌ای آن و روابط پایدار تاریخی میان دولتین، هند نیز جایگاه ویژه‌ای در سیاست خارجی افغانستان دارد.

در کنار این پیوستگی‌ها و اشتراکات متقابل بین این چهار کشور، روابط اقتصادی افغانستان با ایران، پاکستان و هند -به عنوان بزرگ‌ترین شرکای تجاری‌اش در منطقه- بر میزان اهمیت این کشورها در سیاست خارجی افغانستان افزوده و عامل پایداری و تعمیق روزافزون وابستگی‌های متقابل چهار کشور بوده است؛ چنانکه قرارگرفتن آن سه کشور در نخستین حلقه از پنج حلقه سیاست خارجی و وجود وسعت روابط دیپلماتیک افغانستان با هریک از آن کشورها را می‌توان از مصداق‌های بارز این ادعا دانست (اسد، ۱۳۹۶).

باتوجه به آنکه افغانستان، نقطه تلاقی مجموعه‌های امنیتی شرق آسیا، جنوب آسیا، آسیای میانه و خاورمیانه بوده، شناخت آن برای محیط پیرامونی بسیار مهم است. این شناخت می‌بایست یکی از مؤلفه‌های مهم در دیدگاه دستگاه‌های سیاست‌گذاری و رهبری آن کشورهایی باشد که در راستای استقرار روابط پایدار با افغانستان، تقویت همگرایی منطقه‌ای و تأمین ثبات مستمر در منطقه، تلاش می‌کنند. جایگاه افغانستان در منطقه چنان حیاتی و استراتژیک بوده که به باور بسیاری کارشناسان، می‌توان ادعا کرد که این کشور یکی از کانون‌های مهم برای فهم مسئله بی‌ثباتی در آسیا است (چگنی‌زاده، ۱۳۹۷: ۷).

۱-۱- بیان مسئله، پرسش و فرضیه تحقیق

هنگامی که در مطالعات سیاست خارجی افغانستان، صحبت از بایسته‌های روابط پایدار دوجانبه و چندجانبه با کشورهای هم‌جوار و منطقه و اهمیت شناخت عوامل تأثیرگذار بر سیاست خارجی این کشور به میان می‌آید، یکی از فاکتورهای بسیار مهم که اغلب از دید پژوهشگران این حوزه مغفول مانده، نگرش و ادراک نخبگان افغانستان نسبت به سیاست‌های سایر کشورها در قبال آن کشور است. اهمیت این امر از آنجاست که نقش افراد نخبه و رهبران در تنظیم و اجرای سیاست خارجی، بسیار

تعیین‌کننده است (قوام، ۱۳۹۴: ۲۴۱)؛ از این رو بررسی و مقایسه نگرش نخبگانِ دومین شهر بزرگ افغانستان نسبت به سیاست های ایران، پاکستان و هند در قبال افغانستان، از اهمیت زیادی برخوردار است.

پژوهش حاضر به بررسی یکی از عوامل و لایه‌های پنهان اثرگذار بر سیاست خارجی افغانستان در قبال سه کشور یادشده پرداخته است. کارآمدی و ضروری بودن یافته‌های پژوهش برای دستگاه سیاست خارجی افغانستان، می‌تواند سبب افزایش سطح شناخت متقابل چهار کشور شود. نتایج مطالعه حاضر می‌تواند بیشترین اهمیت را برای ایران داشته باشد؛ زیرا هرات در نزدیکی این کشور و در حوزه تمدنی و ایران‌فرهنگی خراسان قرار دارد. حال پرسش اصلی پژوهش این است که نگرش نخبگان شهر هرات نسبت به سیاست‌های امنیتی، اقتصادی، مذهبی، فرهنگی، اجتماعی و روابط سیاسی ایران، پاکستان و هند در قبال افغانستان چگونه است؟ در پاسخ به این پرسش، فرضیه پژوهش قرار می‌گیرد و آن این است که به نظر می‌رسد نخبگان شهر هرات نسبت به سیاست‌های امنیتی، اقتصادی، مذهبی، فرهنگی و اجتماعی و خط‌مشی‌های سیاسی ایران، پاکستان و هند در قبال افغانستان، نگرش متفاوت و خاص خود را دارند.

۱-۲- اهداف و ضرورت تحقیق

گذشته از منزلت تاریخی و منطقه‌ای هرات، نقش بارز و جایگاه برجسته نخبگان این استان در حیات عمومی افغانستان و به‌ویژه در طول چند دهه اخیر، بررسی نوع نگرش نخبگان شهر هرات در زمینه‌های مختلف و ازجمله سیاست‌های کشورهای همسایه و مهم در سیاست افغانستان، برای درک واقعی و جامع روند سیاست در این کشور، یک ضرورت اساسی قلمداد می‌شود.

۱-۳- روش تحقیق

این تحقیق از نظر هدف، کاربردی بوده و به‌روش پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری آن شامل نخبگان شهر هرات در سال ۱۳۹۹ است که جمعیتی معادل ۴۰۷۹ نفر را دربر می‌گیرد. این جامعه آماری شامل نخبگان ایزاری و فکری، ازجمله متصدیان دولتی در حوزه‌های سیاسی-امنیتی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی و همچنین اساتید و تحصیل‌کردگان دانشگاهی، علما و روحانیون، روشن‌فکران، نخبگان اقتصادی و فعالان برجسته جامعه مدنی شهر هرات می‌شود. با توجه به حجم جامعه آماری و براساس فرمول کوکران، حجم نمونه ۳۶۰ نفر برآورد شد. برای گردآوری داده‌های موردنیاز، از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای استفاده شده است.

$$n = \frac{\frac{t^2 \cdot pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{n} \cdot \left(\frac{t^2 \cdot pq}{d^2} - 1 \right)} \leftrightarrow n = \frac{\frac{1.96^2 \times 0.5 \times 0.5}{0.05^2}}{1 + \frac{1}{4079} \times \left(\frac{1.96^2 \times 0.5 \times 0.5}{0.05^2} - 1 \right)} = 360$$

جدول ۱- سهم گروه‌های نخبگان از حجم نمونه

گروه نخبگان	کل جمعیت	تعداد نمونه	درصد
نخبگان مذهبی	۳۵۱	۳۱	۸/۶
نخبگان سیاسی-امنیتی	۵۱۲	۴۵	۱۲/۶
نخبگان اقتصادی	۱۶۳۸	۱۴۵	۴۰/۲
نخبگان فرهنگی	۷۱۲	۶۳	۱۷/۵
نخبگان اجتماعی	۸۶۶	۷۶	۲۱/۲

مجموع	۴۰۷۹	۳۶۰	۱۰۰
-------	------	-----	-----

برای بررسی سوابق و تدوین چارچوب نظری و ادبیات تحقیق، از روش مطالعات کتابخانه‌ای استفاده شده است. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه محقق‌ساخته بوده که برای سنجش مفاهیم و متغیرهای پژوهش، از مقیاس لیکرت بهره گرفته شده است. به منظور ارزیابی اعتبار پرسش‌نامه، از اعتبار سازه به روش تحلیل عاملی استفاده شده و برای سنجش پایایی، همسانی درونی پرسش‌نامه با روش آلفای کرونباخ اندازه‌گیری شده است. پرسش‌نامه طراحی شده شامل هشت سؤال جمعیت‌شناختی و هفت بُعد مرتبط با نگرش نخبگان شهر هرات نسبت به سیاست‌های ایران، پاکستان و هند در قبال افغانستان است. همچنین هریک از متغیرهای هفت‌گانه پرسش‌نامه دارای هفت گویه است.

جدول ۲- اعتبار عاملی و ضریب آلفای کرونباخ متغیرهای تحقیق

متغیر	ضریب آلفای کرونباخ	نتایج تحلیل عاملی	
		درصد واریانس تبیین شده	شاخص KMO
شناختی	۰/۸۷۸	۳۰/۳۱	۰/۸۰۵
امنیتی	۰/۸۰۴	۲۱/۱۷	۰/۶۵۳
سیاسی	۰/۷۸۰	۲۲/۷۱	۰/۶۷۹
اقتصادی	۰/۷۳۸	۱۹/۵۷	۰/۷۰۰
مذهبی	۰/۷۶۰	۱۹/۲۹	۰/۶۶۶
فرهنگی	۰/۷۵۲	۶۵/۸۱	۰/۸۷۳
اجتماعی	۰/۸۰۹	۳۹/۴۷	۰/۶۱۷

باتوجه به جدول ۲، مقدار ضریب پایایی متغیرهای تحقیق، بالاتر از ۰/۷ بوده که نشان‌دهنده همسانی درونی گویه‌های این متغیرهاست. نتایج تحلیل عاملی نیز نشان می‌دهد مقدار شاخص KMO برای اکثر ابعاد متغیرهای تحقیق، به یک نزدیک بوده و در حد قابل قبول است؛ بنابراین تعداد نمونه برای انجام تحلیل عاملی کفایت می‌کند. همچنین مقدار sig آزمون بارتلت برای همه ابعاد، کمتر از ۵ درصد است که نشان می‌دهد تحلیل عاملی برای شناسایی ساختار هر بُعد مناسب بوده و فرض شناخته‌شده بودن ماتریس همبستگی رد می‌شود. علاوه بر این، بار عاملی گویه‌ها بین ۰/۴۷ تا ۰/۸۳ متغیر است و تمامی گویه‌ها دارای بار عاملی بالاتر از ۰/۴ هستند که این امر نشان‌دهنده اعتبار سازه متغیرهای تحقیق و ابعاد آن‌ها است.

پس از جمع‌آوری داده‌ها، فرایند بازبینی، کدگذاری، ورود اطلاعات و تشکیل بانک اطلاعاتی، در نرم‌افزار آماری SPSS انجام شد. برای توصیف داده‌ها و مشاهدات، از روش‌های توصیفی مانند جداول توزیع فراوانی و شاخص‌های مرکزی و پراکندگی، از جمله میانگین و انحراف معیار استفاده شده است. همچنین برای تجزیه و تحلیل فرضیه‌ها باتوجه به سطح سنجش متغیرها و با بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS، از آزمون تحلیل واریانس یک‌عاملی با اندازه‌های مکرر استفاده شده است.

۱-۴- پیشینه تحقیق

چگنی‌زاده (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «ادراک نخبگان افغانستان از جمهوری اسلامی ایران»، به بررسی نگرش نخبگان افغانستان نسبت به سیاست‌های امنیتی، مذهبی، اجتماعی و اقتصادی ایران در قبال این کشور پرداخته است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که ۵۵ درصد از کل جامعه آماری، نگرشی منفی نسبت به سیاست‌های امنیتی ایران دارند. همچنین نبود

اختلاف معنادار میان نخبگانی که در ایران سکونت داشته‌اند و آن‌هایی که چنین تجربه‌ای نداشته‌اند، نشان‌دهنده ناتوانی ایران در ایجاد یک برداشت مثبت، حتی در میان افرادی است که سال‌ها در این کشور اقامت داشته‌اند.

عرفان و عرفان (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «بررسی شاخصه‌های فرهنگ سیاسی شهروندان هرات»، به بررسی فرهنگ سیاسی این منطقه پرداخته‌اند. یافته‌های کلیدی پژوهش در دو بخش یافته‌های جامعه‌شناختی و یافته‌های فرهنگ سیاسی دسته‌بندی شده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که هرچند هرات دارای شاخص‌های فرهنگ سیاسی مشارکتی است، رگه‌های قوی از فرهنگ محدود نیز در آن دیده می‌شود؛ بنابراین، فرهنگ سیاسی هرات، ترکیبی از فرهنگ محدود و مشارکتی محسوب می‌شود.

شفیعی و دیگران (۱۳۹۱) در مقاله «رویکرد هند در قبال افغانستان پس از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ (با نگاه به ایران)»، به تبیین و شناخت جایگاه افغانستان در سیاست «محاصره سیاسی» هند و تبیین رویکرد این کشور نسبت به دولت افغانستان پرداخته‌اند. به باور این نویسندگان، دکترین کلان سیاست خارجی هند، کشورها را به سه دایره متحدالمرکز تقسیم می‌کند که افغانستان در درون دایره نخست قرار می‌گیرد؛ بنابراین، افغانستان اهمیت ویژه‌ای در سیاست خارجی هند دارد. هند که در زمان تسلط طالبان بر افغانستان، نفوذ خود را در این کشور ازدست داده بود، پس از ۱۱ سپتامبر، رویکردی مثبت و همکاری‌جویانه نسبت به این کشور اتخاذ کرده است. هند درصدد است تا با نقش‌آفرینی بیشتر در تحولات داخلی افغانستان و کمک به بازسازی این کشور، نفوذ دشمن دیرینه خود، یعنی پاکستان را کاهش داده و به «محاصره سیاسی» این کشور بپردازد. در این راستا هند سعی کرده است با دیگر قدرت‌های منطقه‌ای و تأثیرگذار در افغانستان، نظیر ایران، در زمینه‌های مختلف همکاری داشته باشد.

تمنا (۱۳۹۳) در کتاب «سیاست خارجی افغانستان در سپهر همکاری‌های منطقه‌ای»، بخش‌هایی را به مطالعه سیاست خارجی افغانستان در قبال کشورهای ایران، پاکستان و هند اختصاص داده و به صورت موردی، به بررسی چالش‌ها و فرصت‌های فراوری روابط متقابل افغانستان با کشورهای مزبور پرداخته است. این کتاب که شامل مجموعه‌ای از مقالات به قلم دیپلمات‌ها و محققان افغانستان است، حاوی گزارش‌های خوبی درباره سیاست خارجی افغانستان در منطقه و ازجمله در قبال سه کشور یادشده است.

۲- بنیان‌های نظری پژوهش

این پژوهش از حیث نظری، بر مؤلفه‌های دو نظریه سازه‌انگاری و نخبه‌گرایی مبتنی است. در سیاست خارجی کشورها، سازه‌های فرهنگی نقش مهمی دارند. سازه‌های هویت ملی هر کشوری برگرفته از فرهنگ عمومی و بیانگر هویت ملی آن کشور است. این سازه‌ها در فضای بزرگ‌تری چون روابط منطقه‌ای و جهانی، می‌توانند آن سازه‌های مشترکی را تشکیل دهند که در همبستگی منطقه‌ای و جهانی کشورها مؤثر باشند. فرض اصلی رهیافت سازه‌انگاری این است که بازیگران، جهان خود را می‌سازند (کوبالکوا، ۱۳۹۲: ۵۷). نمونه بارز این سازه را می‌توان ارزش‌های اسلامی دانست که بین کشورهای اسلامی، پیوندی عاطفی و ارزشی ایجاد می‌کند. در رهیافت سازه‌انگاری، سه مفهوم منافع، قدرت و عقلانیت در دستگاه معنایی - که سازه‌های فرهنگی - اجتماعی یک کشور را به هنجارهای هویتی تبدیل می‌کند - نقش‌آفرینی دارد. این دیدگاه تأکید می‌ورزد که منافع از طریق رویه‌های گفتمانی بازیگران، تولید، بازتولید و متحول می‌شوند. این ادعا از این مفروض سازه‌انگاری ناشی می‌شود که مردم براساس معنایی که اهداف برای آن‌ها دارد رفتار می‌کنند (خسروی و میرمحمدی، ۱۳۹۳: ۲۰۸). مؤلفه دیگر، اهمیت نخبگان در سیاست است. نظریه نخبه‌گرایی در تضاد با مفروضات اساسی لیبرالیسم غربی درباره سیاست، سازمان حکومت و روابط «مناسب» میان دولت و جامعه مدنی قرار دارد (مارش و استوکر، ۱۳۸۸: ۳۵۹). به نظر پاره‌تو، هر زمینه فعالیت انسانی در درون خود، نخبگان مختص خود را دارد (Pareto, 1966: 99-110). موسکا معتقد بود جوامع انسانی

هرگز بدون سازمان سیاسی نمی‌توانند به حیات خود ادامه دهند و سازمان سیاسی الزاماً نابرابری‌های قدرت را به‌همراه دارد. موسکا نتیجه می‌گیرد که همیشه دو طبقه مردم وجود دارد: فرمانروایان و فرمانبران. به‌نظر وی، طبقه حاکم همیشه از یک اقلیت تشکیل می‌شود و این عده به‌شیوه‌های گوناگون، خود را در مسند قدرت نگه می‌دارند (ربانی و انصاری، ۱۳۸۵: ۳۳).

میلز قدرت را مبتنی بر سه لایه می‌داند. در لایه بالایی، کسانی قرار دارند که در رأس نهادهای عمده جامعه مدرن، مانند قوه مجریه، حکومت ملی، شرکت‌های بزرگ تجاری و تأسیسات نظامی هستند. براساس نظریه میلز، الگوی کثرت‌گرایی منافع رقیب، صرفاً درباره لایه میانی تطبیق پذیر است. لایه میانی، شامل تعامل نیمه‌سازمان‌یافته میان گروه ذی‌نفوذ است. اجتماعی از توده‌ها که از لحاظ سیاسی متفرق‌اند، لایه زیرین را اشغال می‌کنند. مطالعات میلز به کشف ارتباط میان نخبگان اقتصادی و نخبگان حکومتی منجر شد که در اصطلاح او همان «ثروتمندان کورپورات» و «رهبران سیاسی» هستند (Mills, 1956: 167-169). بر این اساس می‌توان گفت نگرش نخبگان هرات در قبال کشورهای ایران، پاکستان و هند، براساس عواملی مانن ارتباط و تعامل با این سه کشور و کسب شناخت حاصل از آن و با استناد به هنجارهای حاصل از برآیند این تجربه و شناخت و ارزش‌های فرهنگی شکل گرفته است.

۳- یافته‌های تحقیق

۳-۱- یافته‌های توصیفی

جدول ۳- توصیف متغیرهای جمعیت‌شناختی پاسخگویان

متغیرها	سطوح	فراوانی	درصد	متغیرها	سطوح	فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	۲۹۶	۸۲/۲	شغل	آزاد	۱۱۴	۳۱/۷
	زن	۶۴	۱۷/۸		کارمند دولتی	۹۹	۲۷/۵
سن	۲۰-۲۵	۸۱	۲۲/۵		کارمند سازمان خصوصی	۶۰	۱۶/۷
	۲۶-۳۰	۱۲۸	۳۵/۶		استاد دانشگاه/پوهنتون	۴۵	۱۲/۵
	۳۱-۴۰	۱۱۰	۳۰/۶		فعال مدنی	۳۸	۱۰/۶
	۴۱-۵۰	۳۰	۸/۳		دیگر	۴	۱/۱
	۵۱-۶۰	۸	۲/۲	درآمد	۱۰-۲۰ هزار	۱۶۱	۴۴/۷
	بالا تر از ۶۰	۳	۰/۸		۲۱-۳۰ هزار	۷۵	۲۰/۸
تحصیلات	مکتب	۳۹	۱۰/۸		۳۱-۴۰ هزار	۴۳	۱۱/۹
	لیسانس	۲۲۸	۶۳/۳		۴۱-۵۰ هزار	۱۸	۵
	ماستری	۸۱	۲۲/۵		۵۱-۶۰ هزار	۱۶	۴/۴
	دکتر	۱۲	۳/۳		۶۰ هزار به بالا	۴۷	۱۳/۱
قومیت	پشتون	۱۲۱	۳۳/۶	مذهب	سنی	۲۹۰	۸۰/۶
	تاجیک	۱۷۷	۴۹/۲		شیعه	۶۶	۱۸/۳
	هزاره	۲۳	۶/۴	زبان	پشتو	۵۱	۱۴/۲
	ازبیک	۱	۰/۳		فارسی	۳۰۳	۸۴/۲
	ترکمن	۶	۱/۷		ازبیکی	۱	۰/۳

دیگر	۲۹	۸/۱	دیگر	۳	۰/۸
------	----	-----	------	---	-----

مطابق با نتایج توصیفی جدول ۳، پاسخگویان مرد ۸۲/۲ درصد و پاسخگویان زن ۱۷/۸ درصد جمعیت هستند. از میان این پاسخگویان، بیشترین تعداد با ۳۵/۶ درصد، در رده سنی ۲۶ تا ۳۰ سال و کمترین آن‌ها با ۰/۸ درصد در رده سنی بالاتر از ۶۰ سال قرار دارند. همچنین بیشترین تعداد آن‌ها با ۶۳/۳ درصد دارای تحصیلات کارشناسی بوده و کمترین‌شان با ۳/۳ درصد، تحصیلات دکتری دارند. به علاوه بیشترین آن‌ها با ۴۹/۲ درصد، از قومیت تاجیک بوده و کمترین آن‌ها با ۰/۳ درصد، ازبیک هستند. افزون بر آن، بیشترین پاسخگویان با ۳۱/۷ درصد دارای شغل آزاد و کمترین آن‌ها با ۱۰/۶ درصد، فعال مدنی هستند. نیز بیشترین تعداد پاسخگویان با ۴۴/۷ درصد دارای درآمد ۱۰ تا ۲۰ هزار افغانی و کمترین‌شان با ۴/۴ درصد دارای درآمد ۵۱ تا ۶۰ هزار افغانی هستند. علاوه بر آن، ۸۰/۶ درصد پاسخگویان، اهل سنت و ۱۸/۳ درصد شیعه هستند و نیز بیشترین تعداد پاسخگویان با ۸۴/۲ درصد، فارس‌زبان بوده و کمترین‌شان با ۰/۳ درصد ازبیک‌زبان هستند.

۳-۲- یافته‌های استنباطی

پیش از تجزیه و تحلیل آماره‌های استنباطی، برای بررسی نوع توزیع متغیرها و انتخاب آزمون مناسب، از آزمون یک‌نمونه‌ای کلموگورف-اسمیرنوف استفاده شد. نتایج نشان داد مقدار Kolmogorov-Smirnov Z در تمامی متغیرها بین ۱/۹۶+ و ۱/۹۶- بوده و مقدار sig (معناداری) برای تمامی موارد بیشتر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین، فرض صفر مبنی بر نرمال بودن توزیع داده‌ها برای تمامی متغیرها تأیید می‌شود.

با توجه به فرضیه پژوهش و به منظور مقایسه میانگین یک گروه در دو یا چند وضعیت یا عامل (متغیری با چند سطح)، با در نظر گرفتن سطح سنجش فاصله‌ای و نرمال بودن توزیع متغیرها، از آزمون تحلیل واریانس یک‌عاملی با اندازه‌های مکرر استفاده شده است. نتایج آزمون فرضیه‌ها در جداول ۳ و ۴ آمده است. در ابتدا جدول توصیفی متغیرهای اصلی ارائه می‌شود.

جدول ۴- نتایج توصیفی شاخص‌های اصلی پژوهش

متغیرهای اصلی	عامل	میانگین (۱ تا ۵)	انحراف معیار	تعداد
شاخص کل نگرش	ایران	۲/۷۲	۰/۳۰۴	۳۶۰
	پاکستان	۲/۵۴	۰/۳۰۲	۳۶۰
	هند	۳/۱۴	۰/۳۲۸	۳۶۰
سیاست‌های امنیتی	ایران	۲/۶۵	۰/۶۹۴	۳۶۰
	پاکستان	۲/۵۶	۰/۶۹۶	۳۶۰
	هند	۳/۴۵	۰/۶۹۹	۳۶۰
خط‌مشی‌های سیاسی	ایران	۲/۰۴	۰/۵۶۱	۳۶۰
	پاکستان	۱/۹۹	۰/۵۴۹	۳۶۰
	هند	۲/۶۷	۰/۶۰۸	۳۶۰
سیاست‌های اقتصادی	ایران	۲/۹۶	۰/۵۶۳	۳۶۰
	پاکستان	۲/۷۱	۰/۶۲۶	۳۶۰

۳۶۰	۰/۵۹۲	۳/۳۷	هند	سیاست‌های مذهبی
۳۶۰	۰/۶۲۵	۲/۵۵	ایران	
۳۶۰	۰/۶۰۶	۲/۶۵	پاکستان	
۳۶۰	۰/۵۹۲	۳/۱۳	هند	
۳۶۰	۰/۵۷۴	۲/۵۱	ایران	سیاست‌های فرهنگی
۳۶۰	۰/۵۶۶	۲/۷۵	پاکستان	
۳۶۰	۰/۵۴۴	۳/۰۱	هند	
۳۶۰	۰/۷۱۵	۲/۹۰	ایران	سیاست‌های اجتماعی
۳۶۰	۰/۶۹۹	۲/۷۸	پاکستان	
۳۶۰	۰/۶۸۴	۳/۷۱	هند	

مطابق با جدول ۴، میانگین نگرش نخبگان شهر هرات نسبت به سیاست‌های کلی، امنیتی، خط‌مشی‌های سیاسی، اقتصادی، مذهبی، فرهنگی و اجتماعی ایران و پاکستان، کمتر از مقدار متوسط ۳ (در مقیاس لیکرت از ۱: کاملاً مخالف تا ۵: کاملاً موافق) است. در مقابل، میانگین نگرش آن‌ها نسبت به سیاست‌های کلی، امنیتی، اقتصادی، مذهبی، فرهنگی و اجتماعی هند در قبال افغانستان، بالاتر از مقدار متوسط ۳ است. این نتایج نشان‌دهنده دیدگاه نسبتاً مثبت نخبگان هرات نسبت به سیاست‌های هند در قبال افغانستان و در عین حال، نگرش کمتر از حد متوسط آن‌ها نسبت به سیاست‌های ایران و پاکستان است. به هر حال، از آنجاکه این جدول صرفاً توصیفی است و قابلیت تعمیم آماری ندارد، برای اثبات فرضیات و نتیجه‌گیری استنباطی، نتایج آزمون‌های استنباطی در ادامه ارائه شده است.

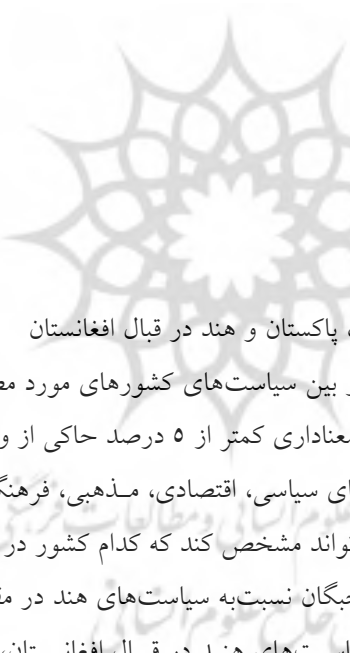
جدول ۵- نتایج آزمون اثرات درون آزمودنی (هوینه-فلدت)

فرضیه	مقدار F	معناداری (sig)	مجذور اتا سهمی
شاخص کل نگرش	۵۵۹/۰۹	۰/۰۰۰	۰/۶۰۹
سیاست‌های امنیتی	۳۳۴/۳۱	۰/۰۰۰	۰/۴۸۲
خط‌مشی‌های سیاسی	۳۰۱/۵۴	۰/۰۰۰	۰/۴۵۷
سیاست‌های اقتصادی	۲۱۸/۹۱	۰/۰۰۰	۰/۳۷۹
سیاست‌های مذهبی	۲۰۸/۵۱	۰/۰۰۰	۰/۳۶۷
سیاست‌های فرهنگی	۱۵۲/۴۹	۰/۰۰۰	۰/۲۹۸
سیاست‌های اجتماعی	۲۹۳/۳۲	۰/۰۰۰	۰/۴۵۰

نتایج آزمون‌های چندمتغیری (شامل اثر پیلایی، لامدای ویلکز، اثر هاتلینگ و بزرگ‌ترین ریشه اختصاصی ری) نشان می‌دهد که مقدار $\text{sig} = 0.000$ است. این نتیجه بیانگر آن است که میان میانگین نگرش نخبگان نسبت به سیاست‌های کلی، امنیتی، خط‌مشی‌های سیاسی، اقتصادی، مذهبی، فرهنگی و اجتماعی ایران، پاکستان و هند در قبال افغانستان، تفاوت معناداری وجود دارد.

براساس نتایج آزمون کرویت ماچلی ($\text{sig} = 0.000$)، پیش‌فرض برابری کوواریانس‌ها میان نمره‌های هر سطح از عامل اندازه‌های تکراری (متغیر درون‌آزمودنی) تأیید نمی‌شود؛ بنابراین برای بررسی تأثیرات درون‌آزمودنی، از آزمون‌های تصحیح اسپیلون استفاده شده است.

مطابق با جدول ۵، مقدار معناداری (sig) آزمون تصحیح اسپیلون هوبنه-فلدت در سطح خطای ۵ درصد معنادار است. این نتیجه نشان می‌دهد که نگرش نخبگان هرات نسبت به سیاست‌های کلی، امنیتی، خط‌مشی‌های سیاسی، اقتصادی، مذهبی، فرهنگی و اجتماعی ایران، پاکستان و هند در قبال افغانستان، دارای تفاوت معنادار است. مجذور اتای سهمی نشان می‌دهد که میزان تغییرات متغیرها که ناشی از تفاوت دیدگاه نخبگان هرات بوده، به‌شرح زیر است:

۶۰٫۹ درصد از تغییرات سیاست‌های کلی
۴۸٫۲ درصد از تغییرات سیاست‌های امنیتی
۴۵٫۷ درصد از تغییرات خط‌مشی‌های سیاسی
۳۷٫۹ درصد از تغییرات سیاست‌های اقتصادی
۳۶٫۷ درصد از تغییرات سیاست‌های مذهبی
۲۹٫۸ درصد از تغییرات سیاست‌های فرهنگی
۴۵ درصد از تغییرات سیاست‌های اجتماعی ایران، پاکستان و هند در قبال افغانستان

برای بررسی معناداری تفاوت میانگین‌های دوه‌دو بین سیاست‌های کشورهای مورد مطالعه، از آزمون تعقیبی بونفرونی استفاده شد. نتایج این آزمون نشان می‌دهد که مقدار معناداری کمتر از ۵ درصد حاکی از وجود تفاوت معنادار میانگین نگرش نخبگان نسبت به سیاست‌های کلی، امنیتی، خط‌مشی‌های سیاسی، اقتصادی، مذهبی، فرهنگی و اجتماعی سه کشور ایران، پاکستان و هند به‌صورت دوه‌دو است. این نتیجه می‌تواند مشخص کند که کدام کشور در رتبه بالاتری نسبت به بقیه قرار دارد. نتایج نشان می‌دهد که اختلاف میانگین نگرش نخبگان نسبت به سیاست‌های هند در مقایسه با ایران و پاکستان مثبت است. این امر بیانگر نگرش مطلوب‌تر نخبگان هرات به سیاست‌های هند در قبال افغانستان، نسبت به ایران و پاکستان است. درمجموع، نتایج پژوهش نشان می‌دهد که نخبگان هرات به‌ترتیب نگرش بهتری نسبت به سیاست‌های هند، ایران و پاکستان دارند.

۴- نتیجه‌گیری

هدف اصلی در پژوهش حاضر، مقایسه نگرش نخبگان شهر هرات نسبت به سیاست‌های ایران، پاکستان و هند در قبال افغانستان است. نخبگان به گروه کوچک و بسته‌ای اطلاق می‌شود که از توانایی‌ها یا مهارت‌های برتری برخوردار بوده و در تصمیمات‌گیری‌های مهم نقش دارد. یافته‌های مربوط به فرضیات پژوهش به‌صورت جداگانه مورد بحث و تحلیل قرار می‌گیرد.

براساس نتایج حاصل از آزمون فرضیه پژوهش، نگرش نخبگان شهر هرات نسبت به سیاست‌های ایران، پاکستان و هند در قبال افغانستان متفاوت است. این نگرش به‌ترتیب نسبت به سیاست‌های هند، ایران و پاکستان مطلوب‌تر است. تبیین این نتیجه

نشان می‌دهد که هند با وجود نداشتن مرز مشترک با افغانستان و داشتن مشابهت‌های فرهنگی کمتر نسبت به ایران و پاکستان، در دو دهه گذشته از بزرگ‌ترین حامیان اقتصادی افغانستان بوده و پروژه‌های زیربنایی متعددی را در این کشور اجرا کرده است. در مقابل، عوامل متعددی باعث نگرش منفی‌تر نخبگان هرات به سیاست‌های ایران و پاکستان شده است:

≠ از لحاظ امنیتی: انتقاد ایران از حضور نیروهای ائتلاف بین‌المللی به رهبری آمریکا و ناتو در افغانستان و همچنین فعالیت گسترده گروه‌های تروریستی در این کشور

≠ از لحاظ سیاسی: استفاده ایران از مسئله مهاجران به عنوان ابزار فشار بر دولت افغانستان و رویکرد پاکستان در بهره‌گیری ابزاری از افغانستان برای تأمین منافع منطقه‌ای و بین‌المللی خود

≠ از لحاظ مذهبی: حمایت مادی و معنوی پاکستان از گسترش فعالیت مدارس دینی در افغانستان و حمایت ایران از رسانه‌های شیعی و مذهبی این کشور

≠ از لحاظ فرهنگی: نفوذ رسانه‌های ایران و پاکستان در افغانستان و انعکاس مشکلات و چالش‌های این کشور در رسانه‌های شان

≠ از لحاظ اجتماعی: وجود نگاه‌های تحقیرآمیز نسبت به مردم افغانستان در برخی نهادهای دولتی ایران و پاکستان
این عوامل در مجموع موجب شده است که نخبگان هرات نگرش مثبتی نسبت به سیاست‌های هند در قبال افغانستان داشته باشند؛ در حالی که نگرش آن‌ها نسبت به سیاست‌های ایران و پاکستان کمتر مثبت ارزیابی می‌شود.

نتایج آزمون نشان می‌دهد که نگرش نخبگان شهر هرات نسبت به سیاست‌های امنیتی ایران، پاکستان و هند در قبال افغانستان متفاوت است. نخبگان نگرش مثبت‌تری نسبت به سیاست‌های امنیتی هند در مقایسه با ایران و پاکستان و نسبت به سیاست‌های ایران در مقایسه با پاکستان داشته‌اند.

تبیین این نتایج نشان می‌دهد که نخبگان هرات با توجه به درک چشم‌انداز و عملکرد سه کشور مورد بحث در قبال مسائل امنیتی افغانستان، به‌ویژه در زمینه‌هایی مانند بی‌ثبات کردن افغانستان برای تضعیف نیروهای نظامی خارجی و حمایت پنهانی از مخالفان دولت افغانستان، نگرش منفی‌تری نسبت به سیاست‌های امنیتی پاکستان و ایران در مقایسه با هند دارند.

همچنین نخبگان هرات درباره سیاست‌های ایران و پاکستان در قبال امنیت، ثبات و صلح افغانستان که می‌تواند به رشد اقتصادی این کشور و تأمین امنیت ملی آن کمک کند، با تردید بیشتری برخورد می‌کنند.

به واسطه عواملی همچون فاصله جغرافیایی بیشتر هند از افغانستان در مقایسه با ایران و پاکستان، حضور و فعالیت گسترده گروه‌های تروریستی در پاکستان و نیز چالش‌های ایران با نیروهای خارجی مستقر در افغانستان، نگرش نخبگان هرات در زمینه اعتماد به سیاست‌های امنیتی این سه کشور، به ترتیب شامل هند، ایران و پاکستان است.

نتایج آزمون نشان می‌دهد که نگرش نخبگان شهر هرات نسبت به خط‌مشی‌های سیاسی ایران، پاکستان و هند در قبال افغانستان متفاوت است. نخبگان نگرش مثبت‌تری نسبت به خط‌مشی‌های سیاسی هند در مقایسه با ایران و پاکستان و نسبت به سیاست‌های ایران در مقایسه با پاکستان دارند. تبیین این نتایج نشان می‌دهد که نخبگان هرات با وجود اعتقاد به ضرورت همکاری افغانستان با این سه کشور در سازمان‌های بین‌المللی، بر این باورند که در روابط دوجانبه و میزان اعتماد سیاسی، افغانستان باید جانب احتیاط را رعایت کند، به‌ویژه در قبال ایران و پاکستان. دلیل این احتیاط را می‌توان در نگرش نخبگان به سیاست‌های این کشورها جست‌وجو کرد، به‌ویژه اینکه:

≠ ایران از حضور مهاجران افغان به عنوان ابزاری برای اعمال فشار بر دولت افغانستان استفاده کرده است.

≠ پاکستان رویکردی ابزاری‌تر نسبت به افغانستان در راستای تأمین منافع منطقه‌ای و بین‌المللی خود دارد.

≠ هند بیشتر به دنبال گسترش همکاری‌های خود با آسیای مرکزی از طریق افغانستان است.

این نتایج تا حدی با پژوهش شفيعی و همکاران (۱۳۹۱) همسو است که در بررسی رویکرد هند در قبال افغانستان پس از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ (با نگاهی به ایران)، به این نتیجه رسیده‌اند که افغانستان برای هند، دروازه ورود به آسیای مرکزی محسوب می‌شود. بر این اساس، هند درصدد است با افزایش نفوذ خود در افغانستان، مانع از قدرت‌گیری مجدد پاکستان در این کشور شود و از این طریق به آسیای مرکزی دسترسی پیدا کند.

براساس نتایج آزمون، نخبگان به‌ترتیب نگرش مثبت‌تری نسبت به سیاست‌های اقتصادی هند، ایران و پاکستان دارند. آنان بر این باورند که همکاری‌های اقتصادی و روابط تجاری با این سه کشور می‌تواند به توسعه اقتصادی افغانستان کمک کند. همچنین نخبگان با این گزاره که هدف این کشورها از سرمایه‌گذاری در بازسازی اقتصادی افغانستان، کسب نفوذ سیاسی در این کشور است، چندان موافق نیستند. نخبگان، سیاست‌های اقتصادی هند و ایران را در راستای حمایت از پروژه‌هایی همچون انتقال گاز ترکمنستان از طریق افغانستان (تاپی) و راه‌اندازی مسیر ترانزیتی بندر چابهار ارزیابی می‌کنند و درمقابل، پاکستان را کشوری می‌دانند که در مقایسه با هند و ایران، نگاه طمع‌آمیزتری به معادن افغانستان دارد.

این نتایج تا حدی با پژوهش شفيعی و همکاران (۱۳۹۱) همسو است که در بررسی رویکرد هند در قبال افغانستان پس از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ (با نگاهی به ایران) به این نتیجه رسیدند که هند بر موقعیت استراتژیک افغانستان و سرمایه‌گذاری اقتصادی در این کشور جنگ‌زده تأکید دارد. همچنین کمک‌های اقتصادی هند در افغانستان با حسن نیت گسترده‌ای مورد استقبال قرار گرفته است.

مطابق با نتایج پژوهش، نخبگان شهر هرات به‌ترتیب نسبت به سیاست‌های مذهبی ایران، پاکستان و هند، نگرش مثبت‌تری داشته‌اند. در تبیین این نتایج می‌توان گفت که نخبگان هرات بر این باورند که سیاست‌های مذهبی ایران و پاکستان و حمایت این کشورها از گروه‌های مذهبی همسو با خود، می‌تواند موجب تفرقه و بی‌ثباتی مذهبی در افغانستان شود. به‌ویژه، ایران با حمایت از رسانه‌ها و فعالیت‌های مذهبی شیعی و پاکستان با حمایت مادی و معنوی از گسترش مدارس دینی در افغانستان، در این ناپایداری نقش دارند. این نتایج با یافته‌های پژوهش چگنی‌زاده و همکاران (۱۳۹۷) در تضاد است؛ زیرا آنان به این نتیجه رسیدند که ۶۶ درصد از اعضای جامعه آماری، نگرش مثبتی نسبت به سیاست‌های مذهبی ایران در افغانستان دارند (چگنی‌زاده، ۱۳۹۷: ۴۵).

نتایج تحقیق حاکی از آن است که نگرش نخبگان هرات به‌ترتیب نسبت به سیاست‌های فرهنگی هند، پاکستان و ایران در قبال افغانستان مثبت‌تر است. در تبیین این نتایج می‌توان گفت که نخبگان هرات، به‌واسطه زمینه‌های تاریخی، سیاست‌های فرهنگی ایران را بیشتر در راستای مصادره مفاخر فرهنگی افغانستان ارزیابی می‌کنند. آنان بر این باورند که ایران و پاکستان با سیاست‌های فرهنگی خود شرایطی ایجاد کرده‌اند که در صورت ابراز علاقه فرهنگی شهروندان افغانستانی نسبت به این کشورها، موقعیت اداری و اجتماعی آن‌ها به خطر می‌افتد. همچنین نخبگان معتقدند ایران و پاکستان از طریق رسانه‌های خود، ضمن بازتاب مشکلات و معضلات افغانستان، درصدد نفوذ فرهنگی در این کشور هستند. این یافته‌ها با نتایج پژوهش چگنی‌زاده و همکاران (۱۳۹۷) هم‌راستا است.

یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده آن است که نگرش نخبگان شهر هرات به‌ترتیب نسبت به سیاست‌های اجتماعی هند، ایران و پاکستان مثبت‌تر است. در تبیین این یافته‌ها می‌توان مطرح کرد که باوجود آنکه نخبگان شهر هرات باور دارند که برخی از نهادهای دولتی ایران و پاکستان نگاه تحقیرآمیزی نسبت به مردم افغانستان دارند، آن‌ها نسبت به ملت‌های این دو کشور احساس خوشایندی داشته و آنان را دوست و برادر خود می‌دانند. همچنین نخبگان معتقدند ازدواج شهروندان افغانستان با شهروندان این کشورها تأثیر مثبتی بر روابط متقابل داشته است. بر این اساس، نخبگان در نگرش خود نسبت به سیاست‌های اجتماعی

ایران و پاکستان، میان دولت‌های این کشورها و ملت‌های‌شان تمایز قائل می‌شوند. یافته‌های تحقیق با نتایج پژوهش چگنی‌زاده و همکاران (۱۳۹۷) هم‌راستا است.

به‌طور کلی، نخبگان هرات شهری که در مجاورت ایران قرار دارد و همواره بخشی از حوزه تمدنی و فرهنگی ایران و خراسان بوده است - در تمامی ابعاد، نگرش بهتری نسبت به سیاست‌های هند در مقایسه با ایران دارند. این در حالی است که هرات با جمعیتی که حدود ۸۰ درصد آن فارسی‌زبان هستند، پیوندهای فرهنگی و تاریخی عمیقی با ایران دارد.

براساس زمینه‌های بررسی شده در تحقیق، نگرش نخبگان هرات نسبت به ایران در چهار زمینه، پس از هند و پیش از پاکستان قرار دارد؛ اما در زمینه‌های فرهنگی و مذهبی، پس از پاکستان ارزیابی شده است. در زمینه فرهنگی و مذهبی، این موضوع می‌تواند ناشی از سیاست‌های یک‌سویه ایران در حمایت از گروه‌ها یا باورهای شیعی، یا نوعی برتری‌جویی فرهنگی در شهری باشد که اکثریت آن را اهل سنت تشکیل می‌دهند.

در هر حال، این نتایج، هشدار برای بازبینی سیاست‌های ایران یا اتخاذ اقداماتی برای بهبود جایگاه این کشور در افکار عمومی و میان نخبگان شهر هرات - و در مقیاسی وسیع‌تر، افغانستان - محسوب می‌شود. اهمیت این مسئله زمانی دوچندان می‌شود که در نظر بگیریم اگر جامعه آماری این پژوهش شامل نخبگان سراسر افغانستان می‌بود، احتمالاً نتایج هشدارآمیزتری به دست می‌آمد.

۵- منابع

- اسد. (۱۳۹۶). *پنج حلقه سیاست خارجی چه شد؟*، روزنامه هشت صبح، ۷ اسد (مرداد).
- انصاری، فاروق. (۱۳۹۸). *تاریخ هرات*، چاپ اول، کابل: انتشارات بنیاد اندیشه.
- تمنا، فرامرز. (۱۳۹۳). *سیاست خارجی افغانستان در سپهر همکاری‌های منطقه‌ای*، جلد اول. چاپ اول، کابل: مرکز مطالعات استراتژیک وزارت امور خارجه.
- تمنا، فرامرز. (۱۳۹۶). *هرات؛ نگینی که انگشت می‌راندش*، روزنامه هشت صبح، ۸ میزان (مهر).
- چگنی‌زاده، غلام‌علی. (۱۳۹۷). *ادراک نخبگان افغانستان از جمهوری اسلامی ایران*، چاپ اول، کابل: انستیتوت مطالعات استراتژیک افغانستان.
- حق‌پناه، جعفر؛ رحیمی، محمد. (۱۳۹۰). *ژئوپلیتیک افغانستان و تحولات منطقه‌ای غرب آسیا*، چاپ اول، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- خسروی، علیرضا؛ میرمحمدی، مهدی. (۱۳۹۳). *مقدمه‌ای بر تحلیل سیاست خارجی*، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- دیلنیک، تامیسا؛ پاندی، نیشچال ان. (۱۳۹۲). *به سوی همکاری‌های مؤثر در جنوب آسیا*، ترجمه سید مهدی منادی، چاپ اول، کابل: مرکز مطالعات استراتژیک وزارت امور خارجه.
- ربانی، رسول؛ انصاری، ابراهیم. (۱۳۸۵). *جامعه‌شناسی قشرها و نابرابری‌های اجتماعی*، اصفهان، دانشگاه اصفهان.
- شفیعی، نوزد؛ فرجی نصیری، شهریار؛ متقی، افشین. (۱۳۹۱). *رویکرد هند در قبال افغانستان پس از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱* (با نگاه به ایران). *فصلنامه بین‌المللی ژئوپلیتیک*، ۸ (۲۶): ۱۲۵-۱۵۲.
- عرفان، داوود؛ عرفان، ارزاز. (۱۳۹۷). *بررسی شاخصه‌های فرهنگ سیاسی شهروندان هرات*، چاپ اول، کابل: انستیتوت مطالعات استراتژیک افغانستان.
- قوام، سید عبدالعلی. (۱۳۹۴). *روابط بین‌الملل؛ نظریه‌ها و رویکردها*، چاپ دهم، تهران: سمت.

کوبالکووا، وندوکا. (۱۳۹۲). *سیاست خارجی در جهان بر ساخت*، ترجمه مهدی میرمحمدی و علیرضا خسروی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.

مارش، دیوید؛ استوکر، جری. (۱۳۸۸). *روش و نظریه در علوم سیاسی*، ترجمه دکتر امیرمحمد حاجی‌یوسفی، چاپ پنجم، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

Mills, C.W. (1956). **The Power Elite**. New York: Oxford University Press.

Pareto, V. (1966). **Sociological Writings**. London: Pall Mall.

